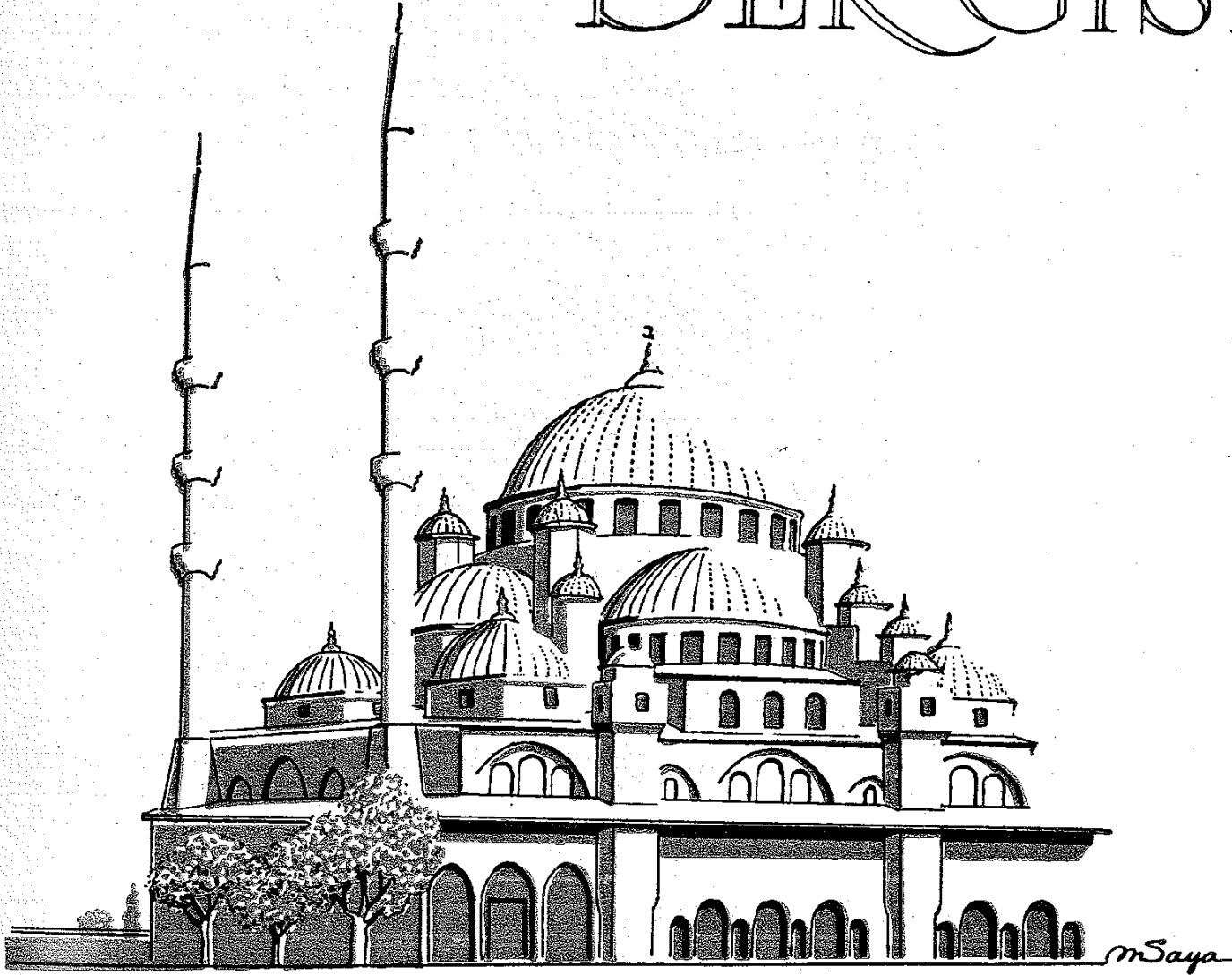

Diyanet

İŞLERİ

BAŞKANLIĞI

DERGİSİ

DİNİ - AHLAKİ - EDEBİ - MESLEKİ AYLIK DERGİ

5. Cilt

Kasım 1966

11. Sayı

Ö L Ç Ü

İbrahim EKEN

Her şey mutlaka bir ölçüye muhtaçtır. Allâhu Teâlâ;

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿١﴾

“Gökleri yükseltti ve ölçüyü koydu.” buyurarak, her işte bir kıyasa ihtiyaç olduğunu beyan etmiştir. Nitekim cisimler, ağırlıkları itibariyle iki kefe içinde ölçülürken, metre ile de uzunluk ölçüsüne tâbi tutulurlar. Bunun gibi bilinen iki şey arasındaki akli bir mukayese doğru ve üstün olanı açıklar. Nitekim akaid de bir bakıma sünnet ve bid'at, diğer bakımdan da niyyet (İhlâs) ve gaffet kefelerinde tartılarak değerlendirilir.

Bunun gibi insanlar da bir ölçü ve tartıya tâbidirler; bu ölçülerdeki varlıkları ve zenginlikleri nisbetinde değeri lenirler. Bunu, Tirmizî Şârihlerinden İbnü'l-Arabî şöyle izah eder:

Şunu unutmamak lâzımdır ki, insanı üstün kılan şey yedidir. Bir insan ancak bu yedi cihetle diğerlerinden üstün ve hayırlı olur. Bunlar :

1 – Terbiye, 2 – İlim, 3 – Tedbir ve siyâset, 4 – Cesaret, 5 – İffet, 6 – Zühd, 7 – İnsanların derecelerini bilmek.

1 – TERBIYE :

Terbiye, korumak, iyilik üzere olmayı istemek, yetiştirmek ve alıştırmaktır. İnsan terbiyesinde ana ve babanın yeri büyüktür. Bunların kendilerine vâcibolan şeyleri yapmaları ancak salâh şartlarını yerine getirmekle mümkün olur. Bunun için de terbiyede iki cihet görülür. Birisi kendisine lâzım geleni iyi bir şekilde yapmak suretiyle koruyucuya yâni terbiyeciyeye âit olan cihet, diğeri ise fenalıklardan kaçınmak ve dâima iyiliğe koşmak suretiyle terbiye edilene bakan cihet. Bir insanın terbiyedeki değeri, terbiyenin bu iki cihetinde de işgal ettiği mevkiin yüksekliğine bağlıdır. Bir terbiyeci olarak insan, âile efradının fenalıklardan korunması için gerekli bütün şartları yerine getirirken, kendisi de nefsinin her türlü fenalıklardan geri tutan ve her türlü iyiliğin önünde görülen kişi olmalıdır.

Sözü biraz daha açmak isteriz. Bir müslümanın evi İslâmî bir ortam olmalıdır. Evin tezyînatı, birtakım artist ve emsalinin resim ve heykelleri ile değil, Resulüallah (s.a.s.) in hadîs meâllerini taşıyan levhalarla yapılmalıdır. Müslüman, sözünde, fiil ve hareketlerinde Peygamber'in sünnetini yaşayan kimse olmalıdır.

2 – İLİM :

İnsanlar dünyâyâ gelirken hiçbir şey bilmezler. Onlarda, sonradan, evvelâ kendilerine fayda veya zarar veren şeylerin bilgileri hâsıl olur. Bu bilgiler deneme

veya görme, işitme ile yâni öğretimle hâsıl olur. Ateşin yakıcılığını ve sütün faydalı olduğunu öğrenirler. Daha sonra da yüksek ilimleri öğrenirler. Bu ilimler ya dîni işlere, ya da dünyevî işlere âittir. Bu bilgileri tam bir kesinlikle birbirinden ayırmak da kolay değildir. Birleştiği ve ayrıldığı noktalar da vardır. Bu bilgilerin zararlı ve faydalı olanları vardır. İlim, zararlı olan şeylerin bilgisine sâhip olanlarınki değil, faydalı bilgiye sâhip olanlarınkidir.

Bir kocanın nasıl aldatılabileceğini, aldatma yollarının binlercesini bilip bu yollarla namuslu kadınları yoldan çıkartanlar ilimde ve bilgide yükselmiş birer değer değildirler. Bu babda, ancak, bir kocaya nasıl hizmet edilmesi gerektiğini, âile namus ve şerefini korumanın birkaç üstün vasıf olduğunu bilen ve öğreten kişi bir kıymettir. Bir nizâmı altüst edip yıkmak, yıkma usullerini bilmek, ilimde yükselme değildir. Bir nizâmı koruma, onu olgunlaştırıp geliştirme usullerini bilen ve onu öğreten insan ancak bir değerdir.

Burada bir hâtıramı zikretmekte fayda görüyorum. 1962 senesi Eylûl ayı idi. Üniversite talebelerinden Tokatlı Hamit isminde milliyetçi bir genç geldi, dedi ki:

— “Hocam, bizim bir yurdumuz var. Tokat Üniversite Talebe Yurdu. Bu yurtda yüzden fazla Tokatlı genç kalır. Ben de orada kalıyorum. Şu günlerde Üniversite’ye yeni kaydolan gençler var. Bunlar memleketlerinden yeni çıkıyorlar. Bir - iki kişi bizim yurda musallat oldu. Bu gençleri aldatıp yoldan çıkarmak istiyorlar. Bunları içkiye, kumara, kadına çekmek, bunlara müptelâ etmek istiyorlar. Bir gün bizim yurda gelseniz de bu gençlere hakikatı anlatsanız, olmaz mı?”

Dedim ki :

— “Hamit! Siz ne güne durursunuz? Neden mâni olmazsınız? Ben her yere yetişebilir miyim?”

Hamit’in cevabı kısa fakat büyük bir anlayışın mahsulü idi :

— “Doğrusun Hocam. Sizin her yere yetişmeniz mümkün değil. Ama onlar yıkıyorlar, siz bana yap diyorsunuz. Yıkmak için bilgiye ihtiyaç yok. Fakat yapmak için ilim lâzım. Şu apartmanı pazardan getireceğiniz iki amele eline geçirdiği bir balyozla hemen yıkar. Cehline rağmen. Ama onu yapmak için mimar lâzım, mühendis lâzım, usta lâzım. Tek kelime ile ilim ister. Bizi de yetiştirin. O zaman ben de her yere koşacağım!” diyordu.

Doğru söylüyordu. Yapan, hizmet eden, faydalı olana ilim denirdi. Yıkan, yok eden, zararlı olanın adı vahşetti.

3 — TEDBİR VE SİYASET :

Kişinin ilmî mertebesi de burada belirir. İnsanın, birtakım imkânlarla beraber bu imkânları kullanmadaki mahareti ancak burada belli olur. Kişi, ya kendisini bizzat kendisi dener veya başkaları dener. İnsanın fiillerinde bir kararsızlık ve görüşlerinde ayrılık müşahede edilirse işleri çevirmedeki kusuru anlaşılır.

Eğer görüşlerinde bir isâbet ve fiillerinde bir intizam olursa, onun hem kendi nef-sinden, hem de başkalarını olgunlaştırmadaki üstünlüğü tahakkuk etmiş olur. Ni-tekim bu noktada kuvvetli ve üstün kişiler, Resûlullah (s.a.s.) in sünnetine uya-rak bütün hareketlerini fiil hâline getirmeden evvel, evvelâ düşünürler. Düşün-celerini emin gördüğü kimselere açıp istişare ederler. Ondan sonra işi yapmaya karar verirler. Bir kere de karar verdiler mi artık o kararı tatbik ederler. Her an yeni bir karar değıştirmezler.

4 – CESARET :

İnsanların en çok yanıldıkları nokta buradadır. Cesaretin ne demek olduğu-nu anlayamamaktadırlar. Çoğu kere bir cinnet alâmetini cesaret örneği olarak göstermek isterler. Oysa ki Müslümanlıkta; “Cesaret, celb-i menfeat ve def’i mefseded için yapılan sa’y ve gayrettir.” Gelecek zararları düşünmeden, gördüğü bir menfaat üzerine büyük bir hırsla gözü kapalı atılmak, cesaret değil cür’ettir. Bu ise Müslümanlıkta makbul olmayan bir haldir. Ancak cesaret birtakım güç-lük ve şiddet zamanlarında da karar verilen hususlarda sabit olmak ve azmedilen bir şeyden geri dönmemektir. Zira bir Müslümanda karar, bilgisinin neticesidir. Evvelce düşünmüş, sormuş, istişare etmiş ondan sonra karar vermiştir. Bilgisinin neticesi olan şeyi yapmaya ve kendi akıl ve iradesi ile hareket etmeye (Allâh’ın meşiyetine aykırı olmadıkça) nefsinde bir mecal bulamayan kimse yaptıklarının hâsılatından birşey elde edemediği gibi, ulaştığı nîmetlerin de meyvesini toplaya-maz. Zarar görürüm düşüncesiyle alış verişten kaçan bir insan, kazanç elde ede-miyeceği gibi, zayıf not alma korkusuyla mektepten kaçan bir talebe ilimden na-sibini alamaz.

5 – İFFET :

Burada iffet başkalarının haklarını korumak, insanlarla olan muâmelelerinde insaf sâhibi olmaktır. Bir insanın tek başına hayat sürmesi mümkün değildir. Ce-miyet içinde kalmak mecburiyyetindedir. İhtiyaçlarını temin edebilmek için baş-kalarından yardım görmesi zarurîdir. İhtiyaçlarını temin ederken, her işde zor kul-lanması da mümkün değildir. Bundan dolayı insanlar, her ferd ile münasebetle-rinde, bu münasebetleri devam ettirecek olan esasları korumak, insanların taay-yün etmiş haklarını sahiplerine vermek zorundadır. Aksi halde, yâni insanlarla münasebetlerde insaftan ayrıldığı hallerde, ortada memnun olmayanlar zümresi meydana gelir. Bunlara katılacak yeni gayrimemnunlar, onu yalnız başına bıra-kırlar. Böylece daha evvel kazandığı hasletlerini de kaybetmiş olurlar. Nitekim “İnsaf dînin yarısıdır.” dememişler mi?

6 – ZÜHD :

Yukarıdaki hasletlere sahip olan bir kimsenin başlangıca aldanmaması lâ-zımdır. Dünyaya kapılarak âhireti harap etmemesi gerekir. Dünya ve dünyalığı

azaltması, ona daha az değer vermesi, âhirete ait işleri artırması lâzımdır. Burada zühdten maksat dünya ve dünyalığı elden çıkartmak, atmak değildir. Ona bir hırsla bağlanmamaktır. Dünyayı, şehvî hırslarla elde etmek için uğraşmamak, onunla ancak Allâh'ın emri olduğu için ve Allâh'ın emrettiği tarzda meşgûl olmaktır. Milyonlarca servetin içinde de zâhid olarak kalabilmektir. Onun asıl sâhibinin Allâhu Teâlâ olduğunu bilip dünyalığı, Cenâb-ı Hakk'ın helâl kıldığı yerlerden, meşru kıldığı tarzda elde etmek ve yine onun helâl kıldığı yerlerde sarfetmektir. En büyük servetler içinde de kalsa, bu servete güvenmeyip Allâh'a güvenen kişi zühd sâhibidir. Zühd, gönlü, fâni olandan kurtarıp Bâki'ye bağlamaktır. Bu bağlantının kudret ve aciz hallerinde devamlı olmasıdır. Bir kimsenin başlangıca aldanmaması, sonu gözetlemesi lâzımdır. Zira gaye, salâhın devamlı olmasındadır. Salâh ve selâmeti yok edecek şeyleri yapmak veya iyi bir hareketin peşinden aksine kötü bir harekette bulunmak ancak idrak noksanlığına delâlet eder. İyiliklerin devamı ise kişinin nefsî arzularını terk ederek Allah emirlerinde dâim olmasına bağlıdır. Zira iyi, ancak Allâh'ın iyi dediğidir.

7 – İNSANLARIN DERECELERİNİ BİLMEK:

İnsanlar, yakınlarının, dostlarının ve bütün insanların derece ve mertebelerini bilmek zorundadırlar. Buna vâkıf olmayan insanlar işlerini çevirmekte pek güçlük çekerler. Komşularına, yakınlarına ve hattâ her karşılaştığı kimseye karşı, lâıyk oldukları mevkie göre muamele etmeyen kimsenin işleri bozulur. Dostlarının kendisi hakkındaki kanaatleri sarsılır. Bu vasıfla bütün insanlar memurdur. Her ferd dostlarını tanımaya gayret etmeli, onlara karşı lâıyk oldukları gibi muamele etmelidir. Nitekim Hazret-i Âişe (R.A.), "Biz insanlara karşı mertebelerine göre muamele etmekle emrolunduk." buyurmuşlardır.

Bir insan şu saydığımız hususiyetlere ne kadar sahip ise insanlar arasındaki yeri de o derece yüksektir. Bir insanı değerlendirmede bu hususlara riayet şarttır. Aksi halde önde gelmesi gereken geride kalır, geride bulunması gereken öne geçer. Böylece kalbler dağılır, hâtıralar sarsılır ve işler bozulur. Bu hasletleri şahsında toplayan kimsenin en önde gelmesi lâzımdır. Önde gelmek için de Hazret-i Peygamber (s.a.s.) in neseben yakınlarından olması şart değildir. Hattâ bu hasletleri şahsında toplayan bir Habeşî köle, Hazret-i Peygamber (s.a.s.) in en yakınına (Eğer bu hasletlere sahip değilse) daima tercih edilir.

İslâm'da insanlığın ölçüsü budur. Müslümanlıkta insanlar, maddî varlıkları ile değil bu hasletleri ile değerlerini bulurlar ve yerlerini alırlar.

